

Capreolus

TIJDSCHRIFT VOOR REEWILDBEHEER

16^e jaargang, nr. 55
herfst 2007

Reeënopvang in
Nederland

WBE
De Marren

Het Gooi. En toch
leven hier reeën

Liever edelherten
dan reeën

Inhoud

Veldreeën	3
Rentmeester	4
Hulpbehoevende dieren verdienen de juiste zorg	5
Raken met het penseel	8
WBE de Marren	9
En toch leven hier reeën	12
Beheertentoonstelling EXEL 2007	15
Voor u gelezen	16
Liever edelherten dan reeën?	18
Vervolg artikel WBE de Marren	23

Foto: Eline Verwoerd

Colofon

opgericht op 21 april 1951.

Capreolus, Tijdschrift voor Reewildbeheer
van de Vereniging Het Reewild
ISSN: 0929-1091
Verschijnt: 4 x per jaar

Redactie:

D.J. Buijendorp - Eindredacteur
G.J. Spek - Redactielid
C.F. Schoon - Redactielid
R. Brouwer - Redactielid

Redactie ondersteuning:

Mw. J.A.M. Hendriks-Hueber - Fotomateriaal
J.M. Smit - Correspondent buitenlandse tijdschriften

Bestuur:

R.M. Brouwer	voorzitter (2006)
J. van de Waardt	secretaris (2000)
M. Greep	penningmeester (2007)
P.A.M. de Beyer	lid DB (2006)
R. Borst	lid DB (2007)
C. van Geel	lid (2004)
H.H. Vlietstra	lid (2003)
H.J.H. Vieberink	lid (2005)
A. ten Oever	lid (2000)
H. Robaard	lid (2002)
W.A.P. Remijnse	lid (2000)
Dr A.P.M. Rutten	lid (1993)
J.M. Serro	lid (1985)
G.A. Schiller	lid (2002)

Adviseurs:

Mr P. van Schooten - Juridische zaken
Prof. Dr. J.L. van Haften - Bioloog
G.J. Spek - Technisch adviseur

Secretariaat:

J. van de Waardt,
Kamillelaan 11,
3925 RG Scherpenzeel.
tel: 033-4691797
fax: 033-4691797
E-mail: info@reewild.nl
www.reewild.nl

Ledenadministratie:

Mevr. E. Greep
Langbroekerdijk 19
3972 NB Driebergen
tel: 0343-55 47 74
E-mail: mgreep@hetnet.nl

Webshop: www.reewild.nl

Slijpplaatjes:

G.J.M. Koenderink, Lhee 96,
7991 PK Dwingeloo. tel: 0521-597356

Coördinator keurmeesters:

J. Schoonderbeek, Meidoornstraat 16,
7497 MG Bentelo. tel: 0547-292228

Vormgeving:

Lenoirschuring, Amstelveen.

Druk:

Lenoirschuring, Amstelveen.

Lithografie:

Lenoirschuring, Amstelveen.

Contributie: € 30 per jaar.

Bankrelatie:

ABN - AMRO Bank rek.nummer 49.70.37.440
t.n.v. Vereniging "Het Reewild" te Rhenen.

'Capreolus' is het onafhankelijke orgaan van de Vereniging Het Reewild. De weergegeven meningen komen niet noodzakelijkerwijs overeen met die van het bestuur. De redactie behoudt zich het recht voor, elke reactie te korten of te redigeren.

Copy voor 'Capreolus' nr. 56: 22 oktober 2007

zenden aan redactie van Capreolus:
Rijksstraatweg 46, 3631 AD Nieuwersluis
djb.groen-grijs@planet.nl

Foto voorpagina: Bas Worm
Overname van artikelen is toegestaan
mits de bron wordt vermeld.

Foto: Bas Worm

Vorig jaar in Capreolus heb ik een stukje geschreven over de veldreeën in WBE De Marren. Twee mannen van de WBE durfden het aan de vraag te stellen of dat wat zij aan beheer deden ook het beoogde resultaat opleverde. Een vraag die eigenlijk iedere reeënbeheerder zich moet stellen. Overigens staat het in iets andere bewoordingen gewoon in de Flora- en faunawet.

Ook vroegen de heren Damstra en Terpstra of de nieuwe beheermethode van de vereniging op hun reeën van toepassing is. Daar lag nu net het probleem. Veldreeën laten zich nog niet 'berekenen' volgens bekende methoden als Van Haften, de Gelderse Achterhoek of Poutsma. De vraag om hulp en advies van de heren heeft de vereniging opgepakt. Pragmatisch reewetenschapper Rik Schoon heeft het beheerprobleem in De Marren onderzocht. Hij heeft de WBE geadviseerd hoe het beheer maatschappelijk geaccepteerd en weten-

schappelijk onderbouwd in de komende jaren kan worden uitgevoerd. Een pilot project van de vereniging. Ook een leerzaam project. Veldreeën laten zich met bepaalde methodieken toch uitstekend 'berekenen'. Al werkende is nu ook een basis gelegd om bijvoorbeeld de bekende methode van Van Haften voor de berekening van de maatschappelijke draagkracht verder te moduleren en toepasbaar te maken voor ook veldreeën. De vereniging is het er mee eens dat de methode Van Haften aangepast moet worden voor een universeel

Veldreeën laten zich nog niet 'berekenen'

gebruik in Nederland. En overigens is ook Jan van Haften zelf het daar roerend mee eens. Verderop in dit nummer doet Schoon verslag van zijn onderzoek in De Marren. Uiterst interessant. WBE-en met gelijksoortig terrein en omstandigheden kunnen natuurlijk van deze bevindingen gebruik maken. Voor gericht advies en het oplossen van beheervraagstukken staat de vereniging klaar. Met De Marren heeft het zijn waarde wel bewezen.

Donald Buijendorp

Veldreeën

Foto: H. Ossinga

Hebben wij niet als bevolking van Nederland de verantwoordelijkheid voor de flora en fauna? Zijn wij dus rentmeester voor bomen, planten en alle voorkomende dieren. Dat rentmeesterschap houdt onder andere in dat we moeten zorgdragen voor gezonde populaties. Of dit nu reeën, wilde zwijnen of korenwolven zijn, maakt in de benadering niets uit.

Het uitgangspunt moet altijd een gezonde populatie zijn, in evenwicht met de omgeving waarin zij leven. In het wild voorkomende dieren moeten qua omvang en samenstelling aan allerlei voorwaarden voldoen om de soort zonder inteelt in stand te houden. Dit betekent dat we sommige soorten beschermen en koesteren. Andere soorten weer, zullen we actief moeten beheren. Dat is de verantwoordelijkheid van de rentmeester. Niet ingrijpen uit lafheid of politiek opportunisme en de zaak op zijn beloop laten, is er bijvoorbeeld de oorzaak van dat in de Amsterdamse waterleidingduinen een onverantwoorde hoeveelheid damherten voorkomen, wat ten koste is gegaan van een gezonde reeënpopulatie. De reeën waren er altijd al, de damherten zijn er naar toe gebracht. In het begin ging het

RENTMEESTER

prima samen, maar nu door het jachtverbod de damherten populatie extreem door blijft groeien verslechterd de leefsituatie van de reeën. De beheerder van het duin heeft vergeten de balans in ogenschouw te nemen. Slecht rentmeesterschap! Ditzelfde fenomeen dreigt zich nu ook voor te doen op de Veluwe. Eén soort onbepert laten groeien, zal bijna altijd ten koste gaan van een andere soort. Reeën hebben altijd de neiging – niet alleen bij overbevolking – hun gebied te verlaten, ingegeven door hun territoriumgedrag. Ze koloniseren hierdoor heel snel nieuw leefgebied. Bij herten, wilde zwijnen en damherten vertrekken voornamelijk jonge mannelijke dieren, de vrouwelijke dieren klitten veel meer aan hun moeders. Trekgedrag op grote schaal van deze honkvaste familie-

groepen wordt ingegeven door voedselgebrek. Heeft het trekgedrag zich ingezet dan zijn de leefomstandigheden van het ree allang tot het minimum genivelleerd.

Gelukkig nemen de grote terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten, SBB en Landschappen hun verantwoordelijkheid. Nog wel, maar het is te hopen dat ze hun rug recht houden, nu er vanuit de politiek onverantwoorde kretologie komt, welke te pas en te onpas met een zogenaamd wetenschappelijk sausje overgoten wordt. Een gevaarlijke ontwikkeling. Laten we met zijn allen zorgdragen voor een gezonde populatie.

Al eeuwen wordt er gejaagd in Nederland en in andere landen van West-Europa. En nog altijd is er een gezonde wildstand in deze landen. Dankzij of ondanks actief beheer. Dankzij een goed rentmeesterschap!

Ronald Brouwer, voorzitter

Ergens in Nederland rijdt iemand een zogende reegeit dood. Wat gebeurt er met de kalveren? De Brandweer trekt een ree uit het kanaal en redt het van de verdrinkingsdood. Wat moet er met dat beest gebeuren? Een jonge hond jaagt een reebok een hekwerk in, het dier raakt hopeloos verstrikt. Wie mag en kan het dier helpen? Een lief kind loopt in de wei en vindt een reekalf en denkt dat het diertje verlaten is. Wat moet er nu gebeuren?

Hulpbehoevende dieren verdienen de juiste zorg

U kunt het zich allemaal voorstellen. Het gebeurt dagelijks, op elk uur van de dag. Een volstrekt onbekende met de materie van hulp aan inheemse beschermde dieren belt de dierenambulance. Op zich is de daad om de dierenambulance te bellen een goede. Alleen het werkt niet. De dierenambulance mag niets doen. Zeker, ze kunnen net als de brandweer bijvoorbeeld een ree uit het kanaal trekken, maar moeten het dan meteen weer loslaten. Voor de eigenlijk noodzakelijke opvang in een herstellingsoord is de dierenambulance niet bevoegd. Het mag een ree niet eens in de ambulance vervoeren. Je hebt daar nu eenmaal een ontheffing voor nodig van het Ministerie van landbouw conform artikel 75 van de Flora- en faunawet. Heb je die ontheffing niet dan ben je illegaal bezig. En of het dier daarmee gediend is valt te betwijfelen.

In 1996 werd in Nederland door grootmeester op het gebied van reeën Joop Poutsma en Hendrik Meijeringh een stichting in het leven geroepen: Stichting Reeënopvang Nederland. In de jaren daarna sloten zich een achttal opvangcentra bij de stichting aan. Wie mocht volgens Poutsma en Meijeringh een opvangcentrum runnen? Gekwalificeerde mensen, mensen die verstand hebben van het leefgedrag van reeën en van de ontwikkeling van reekalf tot volwassen dier. En mensen die genoeg ruimte bij hun huis hebben om een soort van hertenkampje in te richten. En mensen die de bezieling hebben om het te doen, maar vooral die het ook kunnen. Het doel van de stichting en de reeënopvangcentra is niet om een hertenkamp te vullen met in het wild gevonden dieren. Nee, het is de bedoeling en ook wettelijk de verplichting de dieren na een

bepaalde tijd van herstel terug te zetten in de vrije natuur.

Artikel 2 van de oprichtingsakte: de stichting heeft tot doel de opvang en verzorging van hulpbehoevende reeën en het terugplaatsen van deze dieren in de vrije natuur

Wie waren die mensen? Veel BOA jachtopzichters, mensen met een jachtakte en dus bevoegd tot het voorhande hebben van een vuurwapen. Toen de stichting nog geen ontheffing had conform artikel 75 opereerden de opvangcentra illegaal. Het werd wel gedoogd, maar her en der ontstonden toch problemen. De stichting en het huidige bestuur is dan ook erg gelukkig met de machtiging om legaal te mogen doen waarvoor de stichting in het leven is geroepen. Een prominent CDA kamer-

ARFMAN

Arfman Hekwerk b.v.

Ondernemersweg 15

7451 PK Holten

Tel 0548 36 29 48

Fax 0548 36 50 42

Internet www.arfman.nl

E-mail info@arfman.nl

Uw specialist in:

- Landschappelijke afrasteringen
- Kleinwild- c.q. dassentunnels en grofwildtunnels
- Inrichting van begrazingsprojecten
- Wild- en veeroosters
- Industriële en paneelhekwerken
- Rasterplannen en bestekken
- Verkoop van afrasteringsmateriaal
- Dealer van producten ter voorkoming van fauna-verkeersslachtoffers, zoals wildreflectoren (WEGU), Duftzaun en Kitzrettung (Hagopur)

Foto: J. Huttinga

lid, tevens lid van de vaste kamercommissie voor landbouw heeft zich sterk gemaakt om de ontheffing te verlenen. In februari 2007 was het een feit. De professionaliteit is nu eindelijk uit de illegale hoek getrokken. En daar wordt het ree alleen maar beter van.

Soms zijn er bij een centrum wel acht kalveren. In principe zijn dat er acht teveel. Tot maximaal 8 maanden mag een centrum haar zorg aan een opgroeiend kalf geven. Daarna en dat kan dan qua leeftijd ook wel moet het dier terug naar de natuur. Met acht kalveren in de opvang ben je van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat bezig. Een reekalf moet om de twee uur worden gezoogd. Ook moet het al rap leren knabbelen aan verse blaadjes. Het heeft een sociale educatie nodig om later met weinig problemen weer een zelfstandig leven te leiden. Ze moeten spelen. Genetisch krijgen ze hun gedragstypische eigenschappen mee, maar ze moeten wel worden gestimuleerd.

Kortom. Een reekalf groot brengen is geen sinecure. Je moet ook verdraaid goed weten wat je doet.

Je komt de meest rare dingen tegen. We worden wel gebeld met de mededeling, "we hebben een reekalf gevonden". "Mijn dochtertje liep te wandelen en stuitte plots op een reekalf. Wat een schatje. Ik heb nog goed om mij heen gekeken, maar de moeder was echt nergens te zien hoor. Die moet bambietje hebben verlaten." De reeënopvang zegt dat zij nu verder wel voor het diertje zullen zorgen. Een ree groot brengen is best wel moeilijk. Ook wordt het advies gegeven nooit meer te denken dat een kalfje door de moeder wordt verlaten of de moeder moet dood gereden zijn. Wie schets onze verbazing, de ouders willen het kalf niet afgeven. "We brengen het zelf wel groot, ook wij kunnen de fles geven, het is zo'n schatje en het ligt nu zo lekker in de hon-denmand." De mensen hebben geen idee wat

Foto: J. Huttinga

ze het dier aandoen. Nog een voorval: een dierenambulance belt en zegt een reekalf in de wagen te hebben. Zeg ons maar even wat we het diertje moeten voeren. De ambulance brengt het dier niet naar ons toe. Nee het legt het thuis in de garage. Na het weekend daar doorgebracht te hebben wordt het diertje op

maandag naar de dierenarts gebracht, want het ging niet zo goed met het kalfje. Op de vraag wat heeft het diertje de afgelopen tijd gegeten, wordt geantwoord NIETS. Dat is geen zorg verlenen, dat is een dier door onwetendheid de dood injagen. Maar ja, wat leren we hier nu van? Dat we nog een belangrijke taak hebben in de voorlichting over reeën aan het publiek en niet alleen aan het publiek, zoals voorgaand voorbeeld illustreert.

Terug in de natuur

Zoals gezegd mogen we de dieren tot acht maanden bij ons houden. Ze hebben dan de juiste leeftijd. Ze zijn in staat hun eigen voedsel te zoeken. En we denken dat ze een gereede overlevingskans hebben. Waar zet je ze nu uit? In principe in de buurt waar de dieren zijn gevonden. Lukt dat niet dan zullen we moeten zoeken naar equivalente biotopen. Steeds wel in het najaar. Dat is beter omdat er dan geen territoriumgedrag is of in ieder geval een heel stuk minder. Reeën zijn in het najaar en winter een stuk toleranter naar elkaar toe.

We zijn zo blij als het lukt. We merken zo'n ree ook wel eens en proberen dan in samenwerking met de plaatselijke WBE het dier te monitoren. Geweldig om een poos later de melding terug te krijgen dat de teruggezette geit zelf kalveren heeft gekregen. Daar doe je het voor. Een hulpbehoevend dier heeft de nodige zorg gekregen. Professioneel met als doel het welzijn van het dier. Krijgt de geit dus zelf kalveren dan ben je geslaagd en heeft alles zin gekregen.

"Wij weten wel dat er acht reeën opvangcentra zijn, immers de stichting faciliteert de centra. Maar weet de buitenwereld ook dat die centra er zijn en dat men daar terecht kan voor een kalf van een dode moeder, een gestrest ree na een

bijna verdrinking in het kanaal of het vermalde door moeder verlaten kalf. Nee, nauwelijks. Er komt verbetering in. Her en der springt de plaatselijke pers in op het fenomeen reeënopvangcentra. Natuurlijk wil de stichting de centra landelijk bekend stellen. (de mensen en instanties die het moeten weten, weten het ook, daar is voor gezorgd) Bijvoorbeeld met een landelijke campagne. Alleen daar is het geld niet voor. De stichting krijgt geen subsidie, ook de centra krijgen geen subsidie. Alles is liefdewerk oud papier. Donaties aan de stichting zijn welkom. Alle inkomsten worden direct doorgesluisd naar de opvangcentra. Zij hebben het geld nodig.

Het ree heeft het geld hard nodig

Reeënopvangcentra

Opvangcentrum Friesland	'Fugelpits', Mokselbankwei 1, 9142 VJ Moddergat	T.: 0519-321591 en 06-10695339
Opvangcentrum Drenthe,	Studentenkampweg 3, 7975 RD Uffelte	T.: 0521-351969 en 06-54295296
Opvangcentrum Overijssel,	Bavesbeekweg 11, 7671 PD Vriezenveen	T.: 0546-564678 en 06-15026185
Opvangcentrum Gelderland	'Noach', Aaltenseweg 21, 7025 CJ Halle Hulleweg 9, 7004 GD Doetinchem	T.: 0314-390027 en 06-25267668
Opvangcentrum Utrecht,	Soesterbergsestraat 137, 3768 MB Soestduinen	T.: 035-6014335 en 06-54295197
Opvangcentrum Brabant,	Luiterdweg 36, 4882 TD Zundert	T.: 076-403755 en 06-54352943
Opvangcentrum Zeeland	'de Mikke', Koudekerkseweg 131A, 4335 SL Middelburg	T.: 0118-628288 en 06-54990003

De reeëngiek van Soestduinen

Ton van Galen is 40 jaar geleden begonnen met de opvang van reeën in zijn tuin te Soestduinen. Hij is de man van het eerste uur professionele reeënopvang in Nederland. "Hoe kom je daar nu toe?" "Als politiemans in de regio Soest, afdeling natuurbeheer en veldtoezicht, had ik te maken met reeën. Als er een dier aangereden werd of een kalf werd gevonden kwamen de mensen via de politie bij mij. De burgemeester van Soest, baron J.S. Bentinck, heeft er eigenlijk de professionele draai aan gegeven". "Ton, jij hebt verstand van reeën, dus jij gaat die dieren indien nodig opvangen. Je brengt ze groot en zet ze weer terug in de natuur". Aldus geschiedde. "Tuurlijk wist ik wel wat van reeën, maar een kalf van een week oud groot brengen is andere koek. Dat is niet makkelijk, daar ben ik wel achtergekomen. Het sterfte percentage was in het begin dan ook aanzienlijk hoger dan nu. Ervaring, weten wat je doet en op je gevoel afgaan, maakt alle verschil. Een goede opvang is eigenlijk een geit imiteren. Die weet 'natuurlijk' hoe het moet. Kijken, veel kijken, naar reewild heeft mij wel geholpen. Het gedrag van de geit, daar gaat het om. Hoe vaak per dag worden de kalveren gevoed. Hebben ze naast de moedermelk nog ander voedsel nodig? Op wat voor bodem moeten de dieren staan. De eerste 24-uur na het vinden in het stro leggen is funest om maar een voorbeeld te geven. Op zand moeten ze staan. Een beetje zand door het eten is cruciaal voor een goede werking van de darmen. Het grootste gevaar sluipt in de bacteriologische aandoening coxidiose. Ze kunnen het zomaar krijgen, de bacterie zit gewoon in de grond. Medicijn is er wel voor. Via een bevriende dierenarts kom ik er wel aan en dien het dan toe en dan maar hopen dat het goed gaat, want hebben ze het en het medicijn slaat niet aan dan sterven ze binnen vijf dagen, ze schijnen zich helemaal leeg. Dag in dag uit zorg ik voor 'mijn' reeën en 's nachts kom ik er mijn bed voor uit. De fles maken en laten drinken. Daarna het bos in om verse takken te knippen. Met hooi krijg je reekalveren niet groot. Vers blad moeten ze hebben. Kauwen en herkauwen dat is het leven. Het kost zeeën van tijd. Op vakantie gaan kun je vergeten. Van april tot de dag van terugzetten in de natuur in het najaar zit ik vast aan huis, vast aan mijn reekalveren. De reeëngiek word ik genoemd. Het zei zo." "Hoelang ga je nog door, je bent de jongste niet meer en al 'eeuwen' met pensioen?" "Als het aan mijn vrouw ligt stop ik vandaag nog, maar dat gaat niet gebeuren, ik kan het niet laten. En zolang ik nog gezond ben en het fysiek kan opbrengen blijf ik het Soestduinse reeënopvang centrum bestieren."

Terug naar de natuur

Op het ogenblik zijn er drie reeën in het centrum. Gezond en wel. Ze eten goed en groeien als kool. In november gaan ze terug naar de natuur. Ze zijn er dan ook klaar voor. In het najaar, dat is de juiste tijd. Ze worden makkelijker opgenomen in een sprong. De territoriale driften van de geiten zijn dan een stuk minder. De leidende geiten zijn milder gestemd. De drie gaan naar een mooi natuurgebied waar nog niet zoveel reewild rondloopt. Het is ook een gebied met een geringe kans op conflicten met recreatiedruk, honden en verkeer. "Elk gebied ga ik bekijken of ze wel geschikt is voor 'mijn' reeën. Ik wil gewoon weten waar ze terecht komen. Een gebied waar ze de kans lopen een dag later onder de auto te komen door onwennig gedrag in een nieuwe leefomgeving, daar pas ik voor. Daar breng ik die diertjes niet voor groot."

Steun is onontbeerlijk

"Hulp zou ik en mijn collega reeënopvangcentra goed kunnen gebruiken. Donaties zijn welkom. Je weet niet wat het groot brengen van een ree kost. Per ree gaat het om een bedrag dat schommelt tussen de 150 en 250 euro. Tijd en energie natuurlijk niet meegerekend. Zou je dat wel doen, ook al reken je het minimum aan uurloon, zouden de reeën 'goud' kosten. Zeven maanden lang en 5 uur per dag dat kost een ree minimaal. Elk lid van de vereniging is begaan met het lot van reeën en heeft daar denk ik wel iets voor over. Stort een bijdrage op de rekening van de Stichting, nr. 31.37.18.881 t.n.v. St. Reeënopvang te Warfhuizen. Het werk van alle reeënopvangcentra wordt dan iets makkelijker gemaakt. Dank u."

Raken met het penseel
Debbie Thijssen Parkins over haar schilderwerk.

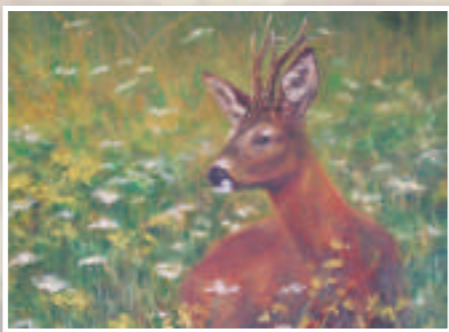
van oude schildertechnieken zoals het glaceren. Dat is het in dunne lagen aanbrengen van doorschijnende olieverf. De schilderijen worden er intenser en rijker van, maar het is wel een geduldig werk, je moet immers laagje over laagje aanbrengen. Dat heeft het effect dat er diepte in het schilderij komt. Ik begin al met het gronden van het linnendoek in een kleur die als ondergrond op cruciale plekken in het schilderij terug komt. Ik schilder ook graag op groot formaat, 110 bij 130 cm bijvoorbeeld, omdat deze bijzondere schildertechniek daar het beste tot zijn recht komt. Het heeft wel een nadeel. Je moet ook ruimte hebben om zo'n doek te plaatsen. In een smalle gang komt het werk niet tot zijn recht.

Schilderen is bij mij een combinatie van ambachtelijk, degelijk werken (en zeg maar gerust soms zwoegen), met creativiteit en expressie in thema, houding en omgeving waarin het dier verschijnt. Wat mensen in mijn werk vooral aanspreekt is de raakbaarheid van het dier, alsof het zo uit het doek kan stappen. Dat komt denk ik omdat ik van een impressionistische omgeving het dier met toenemende realiteit portretteer. Met als hoogtepunt de spiegel van het oog. Dat is als het ware het centrum van waaruit het dier gaat leven en contact maakt met degene die het schilderij ziet.

Mijn werk en mijn atelier zijn te zien op www.debbiethijssen.nl Op de site is ook te zien waar mijn werk verder nog te zien is en iedereen is na een afspraak altijd welkom bij mij in het atelier.

Je moet de dieren en hun leefwereld eerst goed leren kennen voor je ze kunt vastleggen in een olieverfschilderij of in een aquarel. Daarom vergezel ik mijn man regelmatig op de hoogzit of bij de bersjacht. We zien dan vaak reeën en dat is voor mij een mooie gelegenheid om ze bij het laveien of tijdens de bronst te observeren. De impressies in de buitenlucht gebruik ik om een sfeer in mijn werken te leggen.

Je kunt sfeer pas goed vastleggen als je die zelf hebt ervaren. Een geurige bloemenakker in juni bijvoorbeeld of een koude januaridag als het om vijf uur al donker begint te worden en de reeën pas laat de dekking uitkomen. Als er een reegeit, kalf of reebok in het kader van beheer geschoten is, maak ik schetsen van de kop, het gewei of andere delen van het lichaam om zo de anatomie goed te doorgronden. Die studies en observaties gebruik ik in mijn schilderijen. Het zijn geen fotografisch realistische schilderijen, daar zijn camera's beter geschikt voor. Het zijn wel realistische portretten in een voor reeën karakteristieke houding, waarbij de omgeving op een impressionistische wijze is geschilderd als omliggende van het dier.

Hoewel reeën als schilderthema mij bijzonder aantrekken, zijn het ook wilde zwijnen, hazen en vogels die onderwerp zijn van mijn schilderijen. Zo ben ik nu "gegrepen" door de havik omdat ik in contact ben gekomen met een valkenier die haviken als jachtvogels gebruikt. Eigenlijk kun je zeggen dat ik, zoals zovele kunstenaars, geïnspireerd word door mijn leefomgeving en alles wat daarin te zien is. Vanuit mijn atelier kijk ik over de velden en weilanden en ook de wisselende seizoenen en weersomstandigheden van die vergezichten vormen een rijke bron van inspiratie voor mijn landschapsschilderijen.

WBE de Marren: degelijk beheer van veldreeën

Lopend door het landschap van de WBE de Marren wordt het stereotype beeld van Friesland bevestigd: groene weilanden, veel water, rietkragen en mooi zwartbont vee. Hier en daar wordt het landschapsritme onderbroken door wat percelen maïs en bosschages. Een gebied waar naast de ware Fries niet alleen de zomerse toerist zich thuis voelt, maar ook het ree. Het leeft er goed en naar het zich laat aanzien ontwikkelt het ree zich uitstekend.

Het toenemen van het ree door de jaren heen laat zien dat het ree zich in het gebied van de Marren thuis voelt; waren er eerst alleen de 'traditionele' plekken die werden ingenomen, steeds vaker is het ree ook als veldree te zien. Een eerste teken bij een groeiende reeënpopulatie dat de traditionele habitats allemaal zijn bezet en er nu uitgeweken wordt naar de wat minder favoriete en optimale biotopen.

In de Marren wordt het ree sinds 2001 beheerd volgens het model Poutsma. De WBE heeft daartoe, zoals dat hoort, heel veel zaken onderzocht of laten onderzoeken en dus de beschikking over veel gegevens van deze populatie. De vraag die de WBE verleden jaar durfde te stellen was: we beheren het ree nu sinds 2001, maar is er op basis van de gegevens nu al te zeggen of we op de goede weg zijn? Oftewel: doen we het goed zoals we het doen?

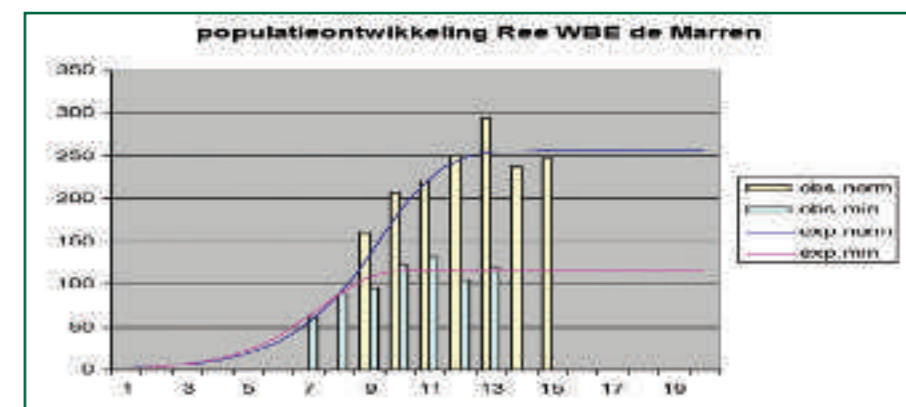
De telling

In de Marren wordt geteld volgens een variant op de bekende schemertelling. Net als bij iedere andere schemertelling wordt het reewild geteld en beschreven op kaart en formulier.

Omdat de WBE het zekere voor het onzekere heeft willen nemen ten aanzien van de bepaling van de grootte van de reeënpopulatie, gaat zij uit van de zogenaamde minimumtelling. Hierbij worden de drie tellingen naast elkaar gelegd en worden voor de bokken, geiten en kalveren alleen het maximum bepaald op enig moment in de reeks. Een voorbeeld om het te verduidelijken: stel dat je de eerste avond 10 geiten telt, de ochtend daarop 12 geiten en de laatste avond 7 geiten. De reeks voor de geiten is dan 10, 12, 7. Van die reeks wordt dan het maximum getelde aantal dieren genomen. In dit geval dus 12 geiten.

doordat er een manier bestaat om ondanks die onderschatting toch tot een goed ingesteld beheer te kunnen komen, zij het dat het gewoon meer tijd gaat kosten. Meer hierover verderop in dit artikel.

Hierboven staat in een grafiek de getelde aantallen dieren uit de normale telling (de schemertelling, gecorrigeerd voor bekende dubbeltelling) en de telling volgens de minimummethode (beide methoden weergegeven

De draagkracht volgens de minimumtelling bedraagt 118 dieren en de draagkracht volgens de normale telling bedraagt 257 dieren.

Er wordt dus bepaald dat er geen $10 + 12 + 7 = 29$ geiten in de populatie zitten, maar minimaal 12. Met dat minimumgetal wordt de populatiegrootte berekend. Daar zit een (behoorlijk dik) addertje onder het gras doordat je op de manier een enorme onderschatting lijkt te maken van je populatie. Die uitspraak klopt, maar dat spreekwoordelijke addertje is echter minder gevaarlijk dan het lijkt

met balkjes). Op basis daarvan is ook de populatieontwikkeling berekend met het logistisch model (beide ontwikkelingen zijn weergegeven met een lijn). De term obs. staat voor 'waargenomen in het veld', en de term exp. staat voor 'verwacht volgens het logistisch model'.

Effecten van het gevoerde beheer op de conditie van de kalveren en de volwassen dieren

Bij zowel de kalveren als jaarlingen en volwassen dieren is op een deel van de dieren het beenmergvetgehalte bepaald en is de conditie-index bepaald. De conditie-index is simpelweg gezegd een maat voor het gewicht waarbij er gecorrigeerd is voor de grootte van het dier. Op die manier kun je dieren van verschillende grootte toch met elkaar vergelijken.

Beenmergvetgehaltenes

De hypothese is dat het beenmergvetgehalte uit de opperarmbeen (humerus) een indicatorwaarde is voor de conditie van het dier. De hypothese berust op het proces van vetopslag en -afbraak bij het dier; allereerst als opslag in de beenderen, daarna opslag rond de nieren en als onderhuids vet. Afbraak verloopt in omgekeerde volgorde. Van de beschikbare meetreeksen van het beenmergvet is bepaald of ze daadwerkelijk statistisch van elkaar verschillen. Met andere woorden, is het mogelijke verschil wat we zien daadwerkelijk een verandering ten gevolge van het beheer, of is er sprake een verschil in uitkomst ten gevolge van het toeval?

Als voorbeeld de beenmergvetgehaltenes van de kalveren. In onderstaande diagram staan de meetreeksen voor 2004, 2005 en 2006 weergegeven. Zo op het eerste gezicht lijken de percentages uit 2006 hoger te liggen dan die uit 2004. De gemiddelden zijn echter nagenoeg gelijk gebleven (2004: 37,66, 2005: 35,5 en 2006: 37,25). De trend is niet significant ($p=0,88$) en er kan dus niet gesproken worden

van een significante verandering in beenmergvetgehalte bij de kalveren.

Datzelfde is ook gedaan voor de jaarlingen, smalreeën en volwassen reeën. Ook hier is ondanks het feit dat het beenmergvet door de jaren heen lijkt toe te nemen vooralsnog geen significantie aan te tonen. Ook hier kan dus (nog) niet worden gesteld dat het beheer van invloed is geweest.

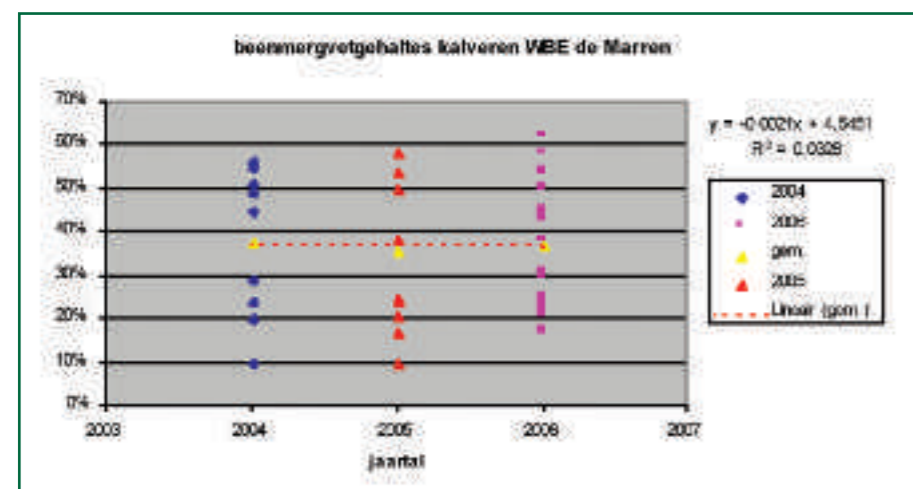
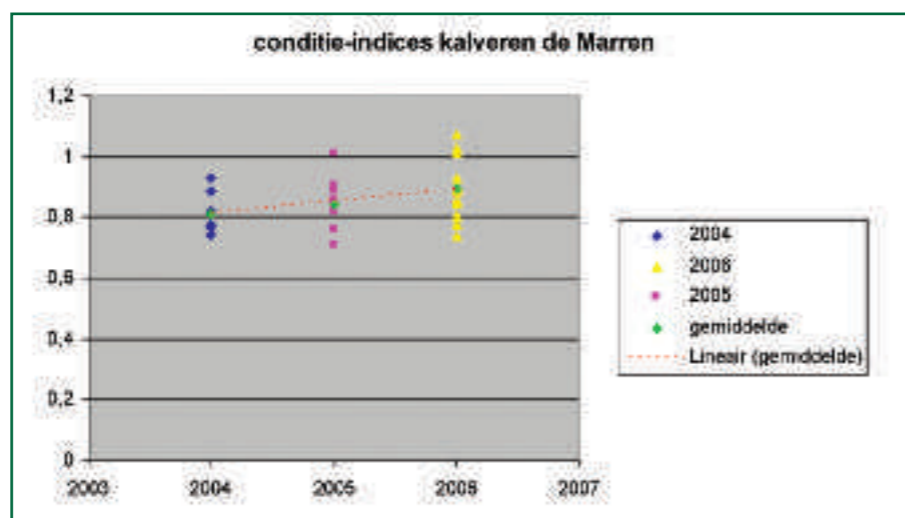
Conditie-indices

Wat opvalt is dat de spreiding in conditie-index voor zowel de volwassen reeën (niet afgebeeld) als de kalveren groter is geworden. Deze ogenschijnlijke toename van spreiding valt echter te verklaren uit het feit dat in 2004 maar een beperkt aantal dieren is gemeten en gewogen. Voor de (sub)adulten kan met de beschikbare meetreeksen (nog) geen significante verandering in de conditie-index

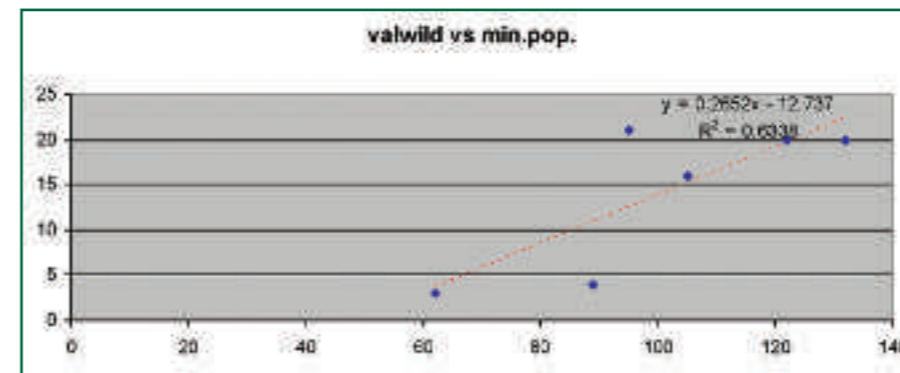
Foto: Sip de Vries

worden aangetoond. De verandering bij de kalveren is echter wél significant, waardoor we mogen stellen dat het beheer er in ieder geval toe lijkt te hebben bijgedragen aan een toename van de conditie-index bij de kalveren.

Valwild: meer dieren meer ongelukken

Zoals we helaas allemaal weten lijkt er een relatie te bestaan tussen de populatiegrootte en het aantal stuks valwild dat we binnen de WBE grenzen tegenkomen. In het verleden is deze relatie nogal eens betwist, maar met de huidige hoeveelheid onderzoek en rapportages valt nog maar moeilijk te ontkennen dat die relatie er wel degelijk is. Ook voor de Marren is bekeken of er een relatie bestaat tussen de populatiegrootte en het aantal stuks valwild dat wordt gevonden.

De toename die te zien valt in bovenstaande diagram is statistisch significant ($P = 0,06$) en er mag dus van uit worden gegaan dat de groei in het aandeel valwild het gevolg is van de populatiegroei.

Bepaling van de maatschappelijke draagkracht

De maatschappelijke draagkracht laat zich vanwege het landschapstype en de landschapsstructuur niet bepalen volgens de methode Van Haften, evenmin met het model van de Gelderse Achterhoek. Het fenomeen veldreeën wordt gekarakteriseerd door een sterke variatie in tijd en ruimte en daar kunnen de bekende modellen slecht mee uit de voeten.

Hoe kun je dan toch tot een op voorhand bepaalde streefstand komen? (= maatschappelijke draagkracht)

Voor de WBE de Marren bestaat de mogelijkheid om het aan de hand van de relatie valwild en populatiegrootte een streefstand te berekenen. Bij een door de WBE geaccepteerd

Zie pagina 23 voor het vervolg van dit artikel.

aandeel valwild van 10 stuks (= 8% van de populatie) ligt de streefpopulatie op 86 dieren. Let wel: er is al eerder gesteld dat we het hier hebben over de met de minimummethode bepaalde populatiegrootte!

Foto: E. Verwoerd

Advies van de Vereniging Het Rewild: lerend beheren

Richt het beheer op de voor dubbeltelling gecorrigeerde cijferreeksen zoals die uit de schemertelling komen. In eerste instantie zal de populatie middels het proces van 'lerend beheren' worden beheerd. Hiervoor wordt in eerste instantie uitgegaan van de populatiegrootte, de populatieontwikkeling en de aanwascurve die berekend zijn op basis van de minimumpopulatie. De werkwijze is dat je stapsgewijs de afschotquota verhoogt, net zolang tot de populatie daarop begint te reageren door in grootte af te nemen. Dat betekent dat het voorstel is om nu voor de komende beheerperiode het quotum te verhogen met 10 stuks (was: 28 stuks). Derhalve een verhoging van 28 naar 38 stuks.

Op basis van het logistische model waarin het afschot is geïncorporeerd kom je bij een structurele verhoging met 10 stuks afschot op een stabiele eindpopulatie van 105 dieren.

Het Gooi wordt gekenmerkt door een scala aan schitterende landschappen en een gevarieerde natuur. Daarom is het ten volle waard om behouden te blijven. Want hierdoor kunnen ook toekomstige generaties wonen, werken en ontspannen in deze schitterende omgeving.

Het Gooi is een aaneenschakeling van dorpen: Bussum, Naarden, Blaricum, Laren, Eemnes plus de grotere plaatsen als Hilversum en Huizen. Een prachtige streek op de grens van Utrecht en Noord-Holland. Een intensief net van wegen, straten, fiets- en wandelpaden, bruggen en viaducten verbinden de dorpen en woonwijken met elkaar. Geweldige landgoederen vind je in het Gooi. Je ziet prachtige huizen langs de goudkusten in Blaricum en Laren, maar ook eerlijke woningwet woonwijken in een echte buitenomgeving. Een streek vol bedrijvigheid, met het Mediapark van onze vaderlandse radio en televisie als kloppend hart. En verder parken, vijvers, plassen, een eigen vliegveldje en echte natuur. Echte natuur: heide velden, bossen, watergebieden met een rijkdom aan flora en fauna. Veel wild, kleinwild en reeën. Door het hele Gooi heeft het ree zich verspreid. Van het Spanderswoud in 's Graveland tot de landingsbaan van het vliegveld in Hilversum. Overal! Kunnen daar wel reeën leven in zo'n drukke en versnipperde omgeving? Er zijn echte autochtonen die stellig beweren dat er in het Gooi geen ree rondloopt. Nog nooit gezien. Hier bij ons in het Gooi? De rijkswegen A1 en A27 lopen dwars door het Gooi heen. Daar kan toch geen ree leven. Het tegendeel is waar.

Ten noorden van de A1 en ten Zuiden van de A1 leven goed gezonde populaties. Op de Aardjesberg bij Bussum zitten op een mini stukje van 6 ha wel 12 reeën. Op de Zuiderheide tellen we er nog meer. Evenzo op de Bussumerheide. Ook langs het randmeer boven Huizen nemen we dagelijks reeën waar. Het zijn geen kommervolle beesten, nee, zeker niet. Ze zien er kerngezond uit, zeggen Poul Hulzink, Hoofd Terreinbeheer en Mirjam de

onze professionele boswachters niet, om een zwaar gewond ree van de weg te plukken en uit zijn lijden te verlossen. Maar ja, het zijn de consequenties van samenleven met reeën in zo'n dichtbevolkt, 180.000 inwoners, en versnipperd natuurgebied als het Gooi. Nergens in Nederland denk ik staat het ree zo dicht bij de mens. Ze lopen in de achtertuinen van de mensen, ze steken huiveringwekkend genoeg de A1 over, zwemmen tussen de schepen door

Laatst kregen we een ansichtkaart van een man uit het Gooi. Hij schreef ons een sprongetje van zeven reeën te hebben gezien. Dolenthousiast was de man. Voor het eerst in zijn leven in het Gooi en hij woonde er al 50 jaar. Je kunt het je bijna niet voorstellen, wij zien ze elke dag.

Hiep - Kerkhof, boswachter van het Goois Natuurreservaat. We zorgen ook wel goed voor ze. Niet dat we ze voeren of zo. Kennelijk hebben ze nog genoeg ruimte om hun eigen leven te leiden. Het is al mooi dat we nu overal in het Gooi reeën hebben. Twintig jaar geleden was dat nul. Voedsel is er genoeg voor reeën, eigenlijk wordt het steeds voedselrijker. Neem de tuinen van de vele landgoederen, dat zijn je ware sterrenrestaurants. Ruimte, dat wordt het probleem. De verstedelijking neemt hand over hand toe en daarmee de versnippering van het gebied. In ingeklemde hoekjes van onze terreinen, vergeten hoekjes soms, leven frank en vrij een aantal reeën. Ongestoord door de mens. Niemand komt ook in die vergeten hoekjes. Alleen als ze er uit komen, weg willen of weg moeten van moeder, dan ontstaan er problemen. Problemen met het verkeer. Het is niet leuk, ook voor

naar de Flevopolder, liggen heerlijk herkauwend op de hei en vijftig meter verder wandelt baas met hond. Ze liggen en grazen dicht in de buurt van de fietspaden en de mens kan ze waarnemen op het natuurbrug de Zanderij bij Crailoo (Hilversum). Het grootste ecoduct van West-Europa. Hij is wel 800 meter lang, heeft een bovenbreedte van vijftig meter en bij de taluds soms meer dan 150. Het ecoduct bereikt een hoogte van 14,5 meter boven NAP. De kubieke meters grond die voor het ecoduct zijn verzet bereikt het onwezenlijke aantal van 685.000 m³. De kosten, veel, denk in de miljoenen. Maar de bedragen zijn abstract en over vele jaren gerekend valt het nog heel erg mee. Behoud van natuur, inrichting van robuuste verbindingen voor de ecologische hoofdstructuur mag best wat kosten. Kosten die gemaakt worden voor een aangename leefomgeving voor de mens in het Gooi en

Foto: J. Hendriks

neming van het ecoduct bijna geen ree meer aangereden".

Natuurbruggen en faunapassages
Het Goois Natuurreservaat zit niet stil. In voorbereiding zijn nog meer ecoverbindingen. Er is een natuurbrug over de A1 gepland om de noordelijke heidegebieden met de zuidelijke te verbinden. Een ecoduct over de A27 is gewenst om onze natuur met de schitterende gebieden van de Eempolder te verbinden (in het bezit van Natuurmonumenten en Staats-

sprongetje rustig lekkere kruiden tussen de heide uit knabbelen en nog geen vijftig meter daarnaast wandelen de mensen met hun honden. Weliswaar zijn de honden aangelijnd, maar toch. Je benadert de reeën met de surveillancewagen van de boswachter makkelijk tot op 10 meter. Ze kijken misschien een keertje op met een blik die wil zeggen, "oh ben jij er ook". Verder gaan ze gewoon door met snoepen en in alle rust trekken ze van plantje naar plantje om daarna de dekking in te verdwijnen voor de rustige herkauwing van het

En toch leven hier reeën

kosten voor de opheffing van barrières voor vele diersoorten, waarvan het ree er één van is. "Nee, die brug hebben we natuurlijk niet alleen voor het ree gebouwd. Hij is er voor de

mooi maar het kost best wel inspanning om het te behouden. Tegen sommige elementen is het moeilijk vechten. De verstedelijking gaat maar door, de versnippering zal niet afnemen.

bosbeheer). En verder achten we verbindingen nodig om Het Goois Natuurreservaat blijvend te verbinden met de bossen van De Lage Vuursche, eentje over de A27. We willen dus

voedsel. Vaak verdwijnen ze niet eens de dekking in, liggen ze gewoon midden op de hei. Ze zijn het gewend, de honden, mensen, trimmers, mountain bikers en de auto van de

Het Gooi is het schoolvoorbeeld van een intensieve samenleving met reeën

ecologische verbinding tussen twee natuurgebieden (maakt ook onderdeel uit van de ecologische hoofdstructuur) maar ook voor de verbinding om de fietser, de wandelaar en de ruiter van het ene natuurgebied naar het andere te brengen." Ziehier weer een voorbeeld van het samenleven met reeën. "Wanneer je vroegtijdig denkt aan je fauna in je gebied, dus ruim voor dat een project zijn beslag krijgt, dan scheelt dat enorm. Dan incorporeer je als het ware de wensen van de reeën in je besluitvorming. Kijk, wij zijn er om de natuur te behouden. Wat we hebben is

De dieren die bij ons hun habitat hebben, krijgen het daardoor niet makkelijker. Ook de belangrijke biodiversiteit ondervindt daar schade van. Reeën vragen hun aandacht, maar ook de zandhagedis en andere zeldzame en beschermde dieren. Zo'n ecoduct, zo'n ecologische verbinding tussen twee gebieden doet heel veel goed. Twee volstrekt van elkaar gescheiden natuurgebieden zijn nu voor eeuwig met elkaar verbonden. De biodiversiteit zal toenemen en evenals het welzijn van de dieren. Tussen de Bussumerheide en het Spanderswoud in 's Graveland is sinds de gebruik-

nog een aantal natuurbruggen en de nodige faunapassages. Reeën moeten wat het Goois Natuurreservaat betreft ongestoord kunnen leven, bewegen en trekken van het ene gebied naar het andere. Vandaar ook onze aandacht voor de natuurbruggen en de faunapassages. Bewegingsvrijheid voor de dieren is belangrijk en dat willen we stimuleren. Reeën verspreiden zich al veel meer dan vroeger. Eigenlijk zien we ze nu in al onze gebiedjes. Sommige gebiedjes zijn je ware kweekvijvers voor reeën, zoals het terrein rond de watertoren in Bussum. Er wordt niet gejaagd in het Goois Natuurreservaat. Reeën beheren zichzelf. De maximale draagkracht is bij lange na nog niet bereikt. Door dagelijkse monitoring van de boswachters bewaakt het reservaat de vitaliteit van de reeën. De boswachters tellen de dieren ook, één keer per jaar volgens de schemermethode en verder het hele jaar rond. Op een zondag in juni bijvoorbeeld telden de boswachters alleen al op de Bussumerheide ten noorden van de natuurbrug 47 reeën waarvan 35 bokken. Bij een gemiddelde geslachtsverhouding van 1 op 1,5 zouden er op de Bussumerheide alleen al toch 87 reeën moeten huizen. Dat is een niet gering aantal voor zo'n druk recreatie gebied. Ik ben zelf vaak met de boswachters deze hei op geweest. En elke keer verbaast het mij weer hoe de reeën daar met de mens samenleven. Je ziet een

boswachter. Kennelijk vormen ze geen bedreiging voor de reeën.

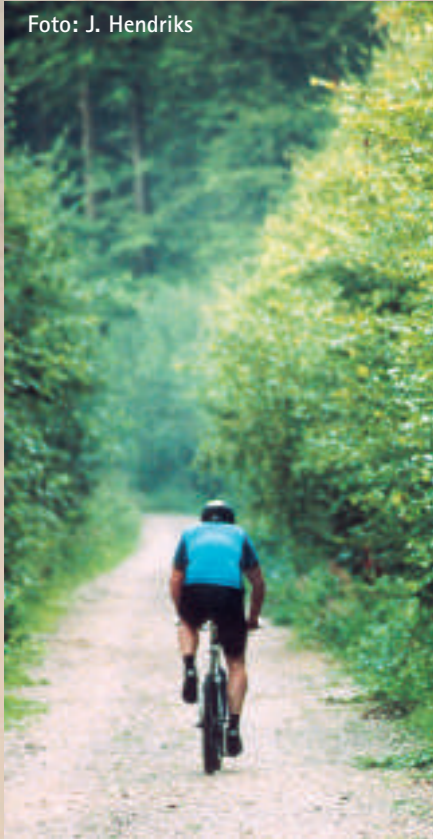
Ingrijpen

Zouden we in de toekomst moeten ingrijpen in de populatie dan zal dat waarschijnlijk zijn op grond van maatschappelijke criteria niet op criteria van populatie dynamica, zegt Hulzink. Beheer is bij ons er eerder op gericht ruimte te creëren. Zoals al gezegd dragen de plannen voor meer faunapassages en natuurbruggen daartoe bij. Afschot van reeën is nu niet aan de orde. Het publiek zal afschot heel moeilijk accepteren. De mens uit het Gooi kiest toch voor de natuurbrug. Er wordt op ons gelet. We hebben om het zomaar te zeggen 180.000 controleurs die kijken of wij wel goed met de natuur omgaan. De natuur is eigendom van het Gooise publiek, zo zien zij dat. En dat hebben we te respecteren. Per saldo praten we over hun leefomgeving. Dus wanneer ingrijpen onvermijdelijk is, er zwaarwegende maatschappelijke belangen op het spel staan, zou afschot een laatste optie kunnen zijn. We moeten het dan wel verdraaid goed en degelijk onderbouwd aan het publiek kenbaar maken. We zijn verantwoordelijk voor de reeën in onze gebieden, maar we hebben ook de verantwoordelijkheid voor de gevoelswaarde van het ree voor ons publiek.

Foto: A. van Ommeren

Foto: J. Hendriks

Medegebruikers van heide en bossen

Als eerste is de recreant een medegebruiker van heide en bossen in het Gooi. Het ree is uiteraard niet de enige bewoner. In bepaalde gebieden zal het ree ook grote grazers moeten dulden. Op de heide worden nog schapen gehouden. Die helpen het gras tussen de heide uit te vreten. Met name op de Blaricummer heide en de Tafelbergheide zijn de schapen te zien, een kudde van 50 stuks compleet met herder en hond. Ook hebben we grotere runderen ingezet voor natuurbeheer, zoals de Schotse Hooglander en het Charlerais rund. Zet je teveel van die runderen in dat is het voorspelbaar dat het ree onder druk komt te staan. De koeien vreten het bos kaal, na enige tijd is er voor het ree nauwelijks meer wat te eten. Hij zal zijn heil ergens anders moeten zoeken en dat is nu niet makkelijk in het Gooi. "We hebben ooit in een bos met veel bochtige smele 60 koeien ingezet. Binnen 'no time' waren de reeën er uit gedrukt. - Dat was nu ook niet de bedoeling - dus we hebben het aantal koeien van 60 teruggebracht naar zes stuks. De reeën waren binnen twee weken weer terug. Je moet serieus met de grazers omspringen. Ze doen hun werk fantastisch, je hebt als terreinbeheerder er veel voordeel van. Maar kijk uit wat hun invloed op de andere dieren is. De verhouding moet je goed in de

Foto: J. Hendriks

gaten houden en uiteraard je natuur natuurlijk ook. Teveel koeien doen na een tijd meer kwaad, overbegrazing heeft zo zijn negatieve effecten".

Er moet een balans zijn in het Goois Natuurreservaat. Balans tussen de mens en de flora en fauna en tussen de flora en fauna onderling. We willen een open landschap maar toch zorgen we er voor dat er ook genoeg ruigte is voor insecten enzo. Bosschages voor dekking. Echte bossen horen ook thuis in de Gooise natuur. Voor de balans rasteren we rustgebiedjes in en dat doen we om de runderen in dat gebiedje te weren. Een adequaat natuurbeheer heeft er voor gezorgd dat de havik weer is gaan broeden. Ook de sperwer nemen we weer waar. En blij zij we met de komst van de raaf. Die is toch een eind komen vliegen van de Veluwe. Eén a twee paartjes zitten er nu die ook jongen voortbrengen.

Toezicht

Vanaf het begin van het Goois Natuurreservaat is gesteld dat het publiek vrije toegang moet hebben tot de natuurterreinen. Onder voorwaarden, ook dat staat in de oprichtingsakte. Sinds 1932 is het behoorlijk drukker geworden, meer mensen, meer wegen en veel meer honden. De Gooise heidevelden waren ideale hondenuitlaatgebieden. Er werd dan ook gretig gebruik van gemaakt. De Gooienaar redeneert gemakkelijk, de terreinen zijn van ons dus ook van onze honden. Heel veel jaren is het gedoogd. Een ree liep er niet meer rond, sporadisch trok er nog eentje door. Met de start van een begrazingproject op de Bussummer heide kwam daar een einde aan. Er kwam een hek omheen te staan om de runderen binnen te houden en het GNR heeft de regels ten aanzien van loslopende honden aangescherpt.

Voortaan moet elke hond weer aan de lijn. Oorlog was het in het Gooi. Hoe durfde het GNR de bewoner van het Gooi zijn heide en uitlaatgebied te ontzeggen. Toch heeft het GNR doorgezet, ondanks heftige protesten tot in de hoogste regionen. Voor het begrazingproject liep er geen ree meer op de heide, sporadisch misschien een enkel stuk. Nu is dat heel anders. Er leeft weer een eigen populatie op dit heide gebied ten zuiden van de A1. Gelukkig, dankzij een aantal maatregelen. Honden aan de lijn binnen begrazingsgebieden, honden los laat zone aan de stadsrand, en rustgebiedjes voor de reeën creëren zijn maatregelen, net zoals afschot of geen jacht ook maar maatregelen zijn. De bekende wildwetenschapper Rory Putman schreef daar ook al over. Eén maatregel zal bijna nooit het gewenste doel bereiken. Met twee wordt het al

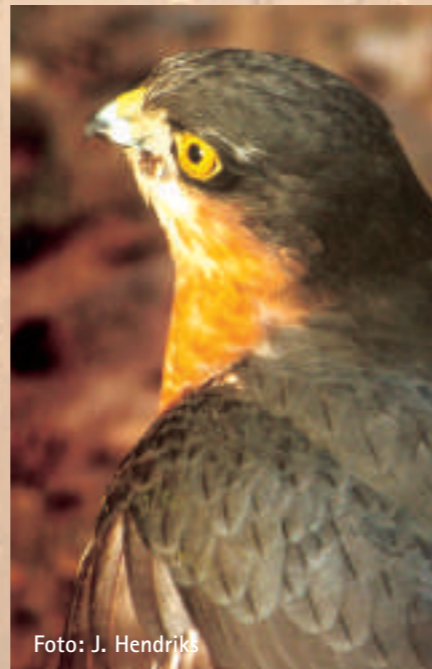

Foto: J. Hendriks

beter en met drie ga je pas echt de goede kant op. Toezicht is ook zo'n maatregel, eentje die werkt. Bij de start van het begrazingproject werd iedereen, vaak na eerst een waarschuwing te hebben gekregen, op de bon geslingerd. Van 's ochtend vroeg tot 's avonds laat surveilleren de 8 boswachters in de gebieden. Ze zijn allen BOA en dragen de wapenstok en handboeien. Toezicht wordt in het Goois Natuurreservaat serieus genomen. De boswachters zijn naast faunabeheerder, ambassadeur in het groen ook groene politieagent. Juist die combinatie werkt heilzaam op de

natuur. Iedereen is nu aan de maatregelen gewend: de hond, de man en het ree. Als je op de kaart naar het Gooi kijkt dan is het niet te bevatten dat het gebied zo rijk is aan fauna en dat het ook zo goed gaat met de fauna. De reeën ontwikkelen zich wonderwel je ziet ze bijna overal. Dassen, vossen, konijn, haas, marters en honderden vogelsoorten. Daarbij dan nog de reptielen en de insecten. Een rijk dierenrijk. En dat leeft allemaal samen met 180.000 inwoners van het Gooi. Onvoorstelbaar. Het Goois Natuurreservaat heeft een missie om dat allemaal in stand te

houden. En dat doen ze al vanaf 1932. Artikel 2 van de stichtingsakte luidt: 'de instandhouding van het natuurschoon in het Gooi door de verkrijging van aldaar gelegen terreinen, ten einde deze ten eeuwigden dage ongeschonden als natuurreservaat te behouden'; en aan het publiek door vrijen toegang tot die terreinen, onder eventueel te stellen bepalingen, het genot van dat natuurschoon te verzekeren."

Ik moet zeggen daar slaagt het Goois natuurreservaat uitstekend in.

Foto: J. Huttinga

Beheertentoonstelling EXEL 2007

Dit jaar vond op 17 en 18 maart de 40ste beheertentoonstelling plaats in Exel. Alle WBE's uit de Regio Achterhoek waren aanwezig met de geweien van het seizoen 2006 en met de gegevens over het beheer in hun werkgebied. Alle verzamelde gegevens over het beheer in seizoen 2006 in de Regio Achterhoek waren weer door Huib Mekers op fraaie wijze in grafieken en overzichten verwerkt en tentoongesteld.

De inleiding op zaterdagmiddag werd verzorgd door G.Hobbelenk. Hij gaf een uiteenzetting over de valwildregeling die, in navolging van de Noord-Oost Veluwe, dit jaar in de Achterhoek is ingevoerd.

Op de zaterdagmiddag werd tevens de Jan Mekers Wisseltrofee uitgereikt. Deze trofee wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon of organisatie die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor het uitvoeren van het faunabeheer (met de nadruk natuurlijk op reewild).

Dit jaar is de wisselprijs uitgereikt aan Tweede Kamerlid H.J.Ormel [CDA] door de voorzitter van de Stichting Reewild Trofeeënshow Gelderse Achterhoek de heer D.Voûte. De heer Ormel heeft de trofee vooral gekregen voor zijn grote inzet op het gebied van agrarisch natuurbeheer.

Gedurende de beide dagen van de beheertentoonstelling was de heer H. Liekens aanwezig, die doorlopend de voordelen en het nut van de digitale faunaregistratie aan belangstellenden presenteerde. Voor zijn uitleg was grote belangstelling. Zoals bekend is in de regio Achterhoek dit seizoen begon-

nen met de digitale registratie van het afschot via het systeem van Liekens bedrijf NatuurNetwerk (www.faanaregistratie.nl, www.afschotregistratie.nl). De beheertentoonstelling werd goed bezocht. Zeker door de presentatie van de valwildregeling en de digitale faunaregistratie was er stof voldoende voor uitgebreide discussies.

Wild und Hund 14/2007

Fiepen en succes

In deze uitgave een leerzaam artikel over hoe de redacteuren van dit grootste Duitse jagersblad de reeënbronst beleven. Ieder dus wel op z'n eigen manier en opvallend is dat de verschillende filosofieën om te fiepen en te lokken net zoveel uiteenlopen als er jagers en/of fiepinstrumenten zijn. Succes is onafhankelijk van het tijdstip op de dag, onafhankelijk van eens een 'fout toontje', onafhankelijk van weer en wind. De toevallige aanwezigheid van een bok speelt een grote rol, dus, minder begaafden onder ons: volgend jaar niet te gauw opgeven!

Patronen toen en nu

Een aardig artikel van Heiko Raymann waarbij de patronen van 1966 vergeleken worden met die van nu. Maatgevend indertijd was de mening van Walter Lampel, die enige standaardwerken over de ballistiek heeft geschreven. Hij was directeur van de patronenontwikkeling bij RWS en had derhalve nogal wat autoriteit. Het is wel interessant om te lezen dat ook Lampel zijn bedenkingen had tegen de .222 op ree en hij adviseerde daarom, mede vanwege de sterke windgevoeligheid, hierin zeker geen lichtere kogels te nemen dan 75 grains, omgerekend 4,8 gram. (*En dat is zwaar voor dit kaliber - jms*). Hij gaf toen toch al de voorkeur aan de iets grotere kalibers die bij 6 mm beginnen. Dat komt aardig overeen met de .243 Winchester, dat als een goed reekaliber bekend staat.

Sommige kalibers zijn geheel uit het zicht verdwenen, zoals de 5,6 x 57 vom-Hofe en de 6,5 x 54 Mannlicher. Lampel beschouwde sommige kalibers van omstreeks 7 mm op korte afstand als 'te sterk' voor ree (i.v.m. de zwakke kogelconstructie, splintering!), maar verwachtte heel wat van versterkte kogels als de toen al beschikbare Nosler Partition (*nu zijn de versterkte kogels in overvloed te verkrijgen*). Hij was een voorstander van de 8 en 9 millimeters op hert en in grootte vergelijkbaar wild. De schrijver van dit artikel vermeldt versterkte kogels

als de Evolution van RWS, de A-frame van Swift, de TOG (Brenneke) en de Oryx van Norma. In de VS zijn natuurlijk veel meer te krijgen, maar Raymann houdt de voet overwegend op Duitse bodem.

Aardig is ook het prijsvergelijk. De .222 is nu drie keer zo duur als toen, de 7x57 viereenhalf, de 7x64 drieënhalf, de .308 anderhalf, de .30-06 tweeënhalf, de 9,3x64 vier, de .470 Nitro Express elf keer zo duur (nu €13,80 per stuk!). *Een reden misschien om te gaan herladen? Brengt de gemiddelde patroonprijs een factor vier naar beneden! - jms.*

Het edelhert, zomer 2007

Een leerzaam stuk van J. Paulides over de dammen in de waterleidingduinen van Amsterdam, het gebied tussen Noordwijkerhout en Zandvoort. De populatie startte in 1990 met enkele tientallen, de prognose is nu dat die in het jaar 2009 tot circa 3000 (!) uitgegroeid zal zijn. Ik heb het artikel van deze deskundige als een noodkreet gelezen. Met verbazing merk je hoe de gemeente Amsterdam (de eigenaar van deze duinen) zich in alle mogelijke bochten wringt om maar te ontkomen aan een gedegen vorm van beheerjacht, vanwege de eenmaal verkondigde mening dat jacht uit den boze zou zijn. Langs enkele wegen werden rasters geplaatst, maar grote stukken bleven open om te voorkomen dat de dieren als 'gedomesticeerd' beschouwd zouden worden. Dan worden namelijk andere beheermaatregelen gevegd. Het verkeer ondervindt steeds meer last van de damherten en de verspreiding naar daartoe minder gewenste gebieden gaat gewoon door. Amsterdam ziet voorbij aan de populatiebelangen van dit hert, andere zoogdieren en aan eventuele schade aan de flora.

Veluwe

Dit natuurgebied nodigt ook weer uit om dierproeven te nemen. Nu een suggestie om hier wisenten uit te zetten. Staatsbosbeheer erkent dat er eerst een aantal problemen opgelost moeten worden: moeilijkheden in verband met rasters, de grootte van het areaal, de toeristische druk, wettelijke regelgeving, vraat van beschermde flora. De jacht als mogelijkheid om de populatie binnen de perken te houden is nog steeds geen optie, zo valt te lezen.

Babesiose

Margriet Montizaan schrijft een goed artikel over deze ziekte, die op het gedomesticeerde rund overgebracht kan worden. De besmetting wordt veroorzaakt door de Babesia-parasiet, waarmee de houtteek besmet is. De houtteek

kan de besmetting overdragen aan bepaalde zoogdieren zoals edelhert, ree, muis en egel, die vervolgens een 'reservoir' vormen voor het besmetten van nieuwe teken en zo aanleiding zijn dat het vee daarmee in aanraking komt. Is het rund regelmatig met de parasiet in aanraking geweest, dan ontstaat een zekere mate van immuniteit, waardoor een dodelijke afloop vaak achterwege blijft. Maar niet eerder besmette runderen kunnen er wel aan overlijden en het is daarom niet verwonderlijk dat sommige boeren met lede ogen aanzien dat het edelhert en het ree zich steeds meer verspreiden. Maar ongetwijfeld zullen de kleinere zoogdieren eveneens een rol spelen, maar die vallen minder op: naast die muizen en egels ook konijn, haas, verwilderde kat, loslopende hond.

De teken worden de laatste jaren talrijker, de kans op besmetting neemt toe. De tekenvermeerdering wordt mede toegeschreven aan de klimaatverandering en kan niet alleen op de 'gastheren voor de teek' geschoven worden. Er bestaat een variant die voor honden dodelijk kan zijn. Deze variant is uit zuidelijker landen geïntroduceerd door ter plaatse met teken besmette honden.

Wild und Hund 16/2007

Dierenarts Volker Döring geeft aanwijzingen hoe het grofwild, nu de Europese richtlijnen over de hygiënemaatregelen over dit wild aangenomen zijn, het best behandeld kan worden. Hij maakt een onderscheid tussen de directe verzorging in het veld en de latere behandeling in een gekoelde ruimte. Voor ons jagers is vooral de handeling na het schot essentieel en dan is daarbij van belang of het voor eigen consumptie bestemd is of dat het alsnog verkocht zal worden.

Voor de beoordeling van de algehele gezondheidstoestand is het goed om te weten of het wild er voor het schot normaal uitziet, zodat dit later bij het verdere onderzoek een rol kan spelen. Hij beveelt altijd een bladschot aan op breedstaand wild, dat geeft de minste verontreiniging en meestal een snelle dood, waarbij de ontluchting (in- en uitschot) optimaal is. Enige snelheid bij het ontweiden is geboden, daar de darmen al na drie kwartier beginnen 'door te laten' waardoor de bacteriën in de buikholte terecht kunnen komen en zo het wildbraad kunnen aantasten.

Döring beveelt de volgende methode aan. Laat het slot, met de huid daaroverheen, intact en snijdt vanaf dit slot de buikholte open op de bekende manier. De snede gaat tot aan het borstbeen, waarna het gehele darmpakket met maag en dergelijke verwijderd wordt. Zorg ervoor, dat het penseel en de geslachtsdelen ruim weggesneden worden, daar klierwerking vanuit dit orgaan tot aanmerkelijke verslechtering van het wildbraad kan leiden. De rest van de endeldarm en de blaas maakt hij los door de anus met een niet te breed scherp mes (ree) cirkelvormig te omsnijden, waarna de blaas en het stukje endeldarm vanuit de buikholte verwijderd worden. Om de borstholte te kunnen ontlichten en het bloed te kunnen laten afvloeien snijdt hij het middenrif langs de ribben door en laat alles verder zitten tot thuiskomst. Bloed kan afvloeien door het dier aan de nek wat omhoog te trekken en daarna wat te kantelen. Hij laat dus zoveel mogelijk intact om zo weinig mogelijk verontreiniging van het wildbraad te veroorzaken (zand, blaadjes, dennennaalden,

noem maar op). Hij vervoert het wild in een open bak, een afgesloten plastic zak of iets dergelijks geeft in de zomer snel verbroeiing en ook dat is zeer schadelijk voor het wildbraad. Na thuiskomst beveelt hij dan aan de verdere directe verwerking in een koelruimte te doen. Ook om met koud leidingwater de binnenkant en eventueel de organen (lever e.d.) goed schoon te maken. Heeft een jager geen tijd om verder te slachten, dan zou het wild in een koelkast bij een temperatuur van 4 graden Celsius opgehangen moeten worden. Het verdient daarbij aanbeveling om het daarvoor uit de dos te halen, daar ook de isolerende beharing aanleiding geeft tot verslechtering van de smaak van het vlees. Bovendien zal het dan veel sneller afkoelen, hetgeen alleen maar wenselijk is.

Vele jagers leveren het wild direct af bij een poelier (die altijd een gekoelde werkruimte heeft) en die weet uitstekend hoe hij dan het beste verder kan gaan, dus dat laat ik hier onbesproken.

Messen

Wolfram Osgyan deed een onderzoek naar jachtmessen. Hierbij spraken 3000 mesliefhebbers hun voorkeur uit voor een universeel grofwildmes. Hij komt tot de conclusie dat als lemmevorm de voorkeur heeft een afgevlakte droppoint. De bolling is hier aan de snijkant minder sterk vanuit de punt verlopend dan bij een gewone droppoint. De bovenkant van het lemme is daarbij ietsje naar de punt toe gebogen. Een satijnglans voor het roestarme metaal heeft de voorkeur, direct gevolgd door hoogglans. De lengte (al stond die er niet bij) zal 8 tot 10 cm moeten zijn. Als materiaal voor het heft is 'gestabiliseerd' wortelnoten-hout bij onze burens het meest geliefd, direct gevolgd door micarta, een kunststof dat in alle mogelijke kleuren te verkrijgen is. Verder gewoon een mes rechttoe, rechtaan, dus zonder kurkentrekker, zaag en wat al niet meer. Hier werden alleen vaste messen, dus geen vouwmessen becommentarieerd.

jan1.smit@wxs.nl

Natuurlijk ruimte voor groen

Eelerwoude adviseert en ondersteunt eigenaren, beheerders en bestuurders in het landelijk en stedelijk gebied bij het ontwikkelen, inrichten en beheren van een duurzame leefomgeving.

Onze ingenieurs en rentmeesters leveren maatwerk en geven groen natuurlijk de ruimte.

Zo leveren wij een bijdrage aan een mooi en leefbaar Nederland.

Natuurlijk ruimte voor groen

Mossendamsdwarweg 3
7472 DB Goor
Telefoon: (0547) 26 35 15

Venekoterweg 54
8431 HH Oosterwolde (FR)
Telefoon: (0516) 52 30 62

Meester Loeffenplein 2
5476 KX Vorstenbosch
Telefoon: (0413) 38 70 00

www.eelerwoude.nl

Liever edelherten dan reeën?

Gaat de beleidsmatige wind in de rug van het edelhert ten koste van het ree?

Door: Bas Worm

Al een aantal keren is in Capreolus de zorg geuit over de (toekomstige) verspreiding van edelherten en wel omdat dit ten koste zou (kunnen) gaan van het welzijn en/of het leefgebied van het ree. Is dit wel terecht of is het koud-watervrees? Het is waar dat het momenteel – in beleidsmatig opzicht – voor de wind gaat met het edelhert. In praktische zin loopt het echter allemaal nog niet zo'n vaart; de nieuwe leefgebieden en robuuste verbindingen met ambitieniveau 'edelhert' zijn vooral nog papieren tijgers. En zijn deze ontwikkelingen wel zo slecht voor het ree of zal die er ook van gaan profiteren? In dit artikel is gepoogd een overzicht te geven van de verschillende ontwikkelingen zoals ze nu zich voordoen en hoe dit voor ree en edelhert uit zou kunnen pakken.

Beleid(svoornemens)

Het edelhert mag zich de laatste jaren – vooral beleidsmatig – verheugen in een toegenomen belangstelling. De overheid heeft in het streven naar stopzetting van de afname van de biodiversiteit in het Natuurbeleidsplan uit 1995 de bekende ecologische hoofdstructuur (EHS) met lokale en regionale verbindingzones in het leven geroepen. Inmiddels heeft de alweer uit 2004 daterende Nota Ruimte daar nog een schepje bovenop gedaan met de introductie van een soort super-verbindingzones: de meer (inter)nationaal werkende robuuste verbindingen. Een concept mag je het eigenlijk niet meer noemen; er wordt al volop grond anders bestemd en begrensd en soms zelfs al aangekocht. De brede (circa 1 km) robuuste verbindingen moeten duurzaam voortbestaan van (bijzondere) planten en dieren mogelijk maken. Voor een aantal van die

verbindingen is het edelhert 'gidsoort'. De hiermee gepaarsd gaande gedachte is dan: als de zone geschikt is voor een groot wild zoogdier als het edelhert om er doorheen te trekken, dan is dat voor een heel scala van andere, milieukritische, diersoorten ook het geval. We hebben het dan over verbindingen zoals Veluwe – Oostvaardersplassen, Veluwe – Reichswald, Veluwe – Bentheim via Sallandse Heuvelrug, Veluwe – Utrechtse Heuvelrug en Veluwe – Drents Plateau via het Vechtdal. De Veluwe dat actueel leefgebied van het edelhert is, kan als 'brongebied' gaan functioneren van waaruit weer andere delen van Nederland en grensoverschrijdende gebieden bevolkt gaan worden of in ieder geval (genetische) uitwisseling plaats kan vinden. Een geweldig streven, maar Nederland is vol, en we zijn in politiek opzicht een eeuwig doorpolderend landje, dus er zal nog wel wat water door de

Foto: Bas Worm

Rijn stromen voor we de eerste 'burrelaars' op de Holterberg mogen horen....

De legitimatie van de robuuste verbindingen is als volgt samen te vatten in steekwoorden:

- Vergroten van de mogelijkheden voor natuurlijk trekgedrag / verspreiding (seizoenstrek / dagelijkse trek / calamiteiten).
- Vergroten van het voedselaanbod (zomer- en winterbiotopen aan elkaar koppelen).
- Stabieler populaties dieren (door meer genetische variatie a.g.v. uitwisseling tussen populaties).
- Andere dieren profiteren er ook van (vandaar edelhert als 'gidsoort').
- Completere ecosystemen (natuurlijke grazers beïnvloeden de vegetatie-ontwikkeling en omgekeerd).
- Verhogen van de recreatiewaarde van natuurterreinen. Want, wees nu eerlijk: 'zonder grofwild ziet het bos er anders uit!' Dit citaat uit het boek 'Veluwe Natuurlijk' geeft treffend de belevingswaarde weer van (mogelijke) ontmoetingen met edelhert, ree, damhert of wild zwijn.

Behalve een aantal robuuste verbindingen die geschikt zouden zijn voor migratie van edelherten, wordt er ook nagedacht over een aantal nieuwe leefgebieden. We moeten dan denken aan gebieden zoals de Maasduinen, het Drents-Friese Wold en de Utrechtse Heuvelrug. Vooral nog beperkt zich dit nog tot

studies naar de (on)mogelijkheden van herintroductie in die gebieden en zijn er nog geen echte nieuwe leefgebieden buiten de Veluwe gerealiseerd, met uitzondering van de Oostvaardersplassen waar in 1992 edelherten zijn uitgezet. Wel zijn eind 2005 in een raster van circa 150 ha in het Weerterbos 15 edelherten uitgezet. Het betreft daarmee nog geen vrijlevende populatie, maar het is uiteindelijk – als alle politieke en m.n. agrarische hobbels te nemen zijn – wel de bedoeling om vanuit die rastersituatie het Kempenbroek te gaan bevolken. Daarnaast zijn grofwildrasters van het Reichswald tussen Nijmegen en het Duitse Kleef tot op Nederlands grondgebied verplaatst zodat het Nederlandse natuurgebied Koningsven ook door edelherten bezocht kan gaan worden. Dit zijn allemaal actuele voorbeelden van actieve maatregelen die genomen worden om verspreiding van het edelhert in Nederland te bevorderen. Maar ook zonder die maatregelen blijken buitenlandse edelherten door hun trekdrang zomaar in Nederland op te duiken. Zo zijn er diverse (recente) gevallen bekend van 'opduikende' edelherten in Twente en Limburg.

Feit is echter dat het lot van zwerfende edelherten (en wilde zwijnen) in de praktijk snel bezegeld is vanwege het – ondanks de Nota Ruimte – nog steeds vigerende nulstandbeleid van de provincies (m.u.v. de huidige leefgebieden Oostvaardersplassen en Veluwe). De dieren worden dus zo snel mogelijk afgeschoten. Voor het hanteren van een in het provinciale Faunabeheerplan opgenomen nulstand ten aanzien van edelhert en wild zwijn worden steeds een drietal argumenten aangevoerd: mogelijke verspreiding van ziektes (landbouwbelangen!), verkeersgevaar en schade aan (landbouw)gewassen.

Zonder al te uitgebreid op de zin en onzin van deze argumenten in te willen gaan, wil ik er in ieder geval toch een aantal opmerkingen bij maken.

Het eerste argument is er een van gewicht, maar nu overal in den lande aan de robuuste

verbindingen gewerkt wordt, zal toch ten aanzien van dit punt een nuancering nodig zijn. Om het doel van de robuuste verbindingen te dienen dient in ieder geval in deze zones, al dan niet met inachtneming van een buffer- c.q. gedoogzone hier omheen, dat nulstandbeleid opgeheven te worden. Wat heeft

ulatie is (bron: Faunabeheerplan Overijssel, 2004). Het is zeer onwaarschijnlijk dat het aantal aanrijdingen met edelherten in de toekomst zelfs maar een fractie van deze omvang zal krijgen, zeker als dadelijk in de robuuste verbindingen aangepaste maatregelen genomen worden (afwaardering van de wegen

Foto: J. Huttinga

het anders voor zin een gebied geschikt te maken voor dieren om er te verblijven of doorheen te trekken als je ze vervolgens afschiet op het moment dat ze ook daadwerkelijk gebruik gaan maken van dergelijke verbindingen. Ook in de potentiële leefgebieden van het edelhert dient het nulstandbeleid op de helling te gaan. Buiten deze gebieden is het handhaven van de nulstand verdedigbaar (in Duitsland is een vergelijkbaar beleid van kracht).

Het tweede argument is niet onwaar, maar ter nuancering daarvan het volgende voorbeeld: in Overijssel leven naar schatting 12.000 reeën (10 per 100 ha dekking). Daarvan sneuvelen er jaarlijks 900-1.000 stuks als valwild in het verkeer, hetgeen circa 10% van de pop-

naar 60 km, drempels, wildsignalering etc.). Alterra gaat in een recent verschenen studie over 'robuuste verbindingen en wilde hoefdieren' (groot Bruinderink et al., 2007) uit van een sterfte van 3% voor edelherten a.g.v. verkeer in de robuuste verbindingen; ruim een factor 3 lager dan de aanrijdingskans met een ree.

Schade aan landbouwgewassen is wel een punt van aandacht, maar niet onoverkomelijk. Er wordt in Gelderland al gewerkt aan 'hertenpakketten'. Dus het is een kwestie van deze pakketten te zijner tijd ook voor de robuuste verbindingen, de nieuwe leefgebieden en hun directe omgeving (bufferbeleid) van kracht te stellen.

Foto: J. Hendriks

Foto: J. Hendriks

Foto: J. Hendriks

Omvang van de gebieden

Los van de discussie over nut en noodzaak van robuuste verbindingen of nulstandbeleid, is een rekensommetje illustratief voor de impact van deze ontwikkelingen in kwantitatieve zin

op het huidige leefgebied van reeën (vrijwel geheel Nederland). De volgende getallen zijn niet op de komma uitgerekend, maar het beeld dat verschijnt n.a.v. tabel 1 is duidelijk.

Tabel 1: Oppervlakten van Nederland, huidige en toekomstige leefgebieden voor het Edelhert en de robuuste verbindingen.

	ha	% nl
Nederland (nl)	3.505.400	100
Huidige leefgebieden edelhert:		
Veluwe	100.000	2,85
Oostvaardersplassen	2.000	0,06
Totaal huidige leefgebied:	102.000	2,91
Robuuste verbindingen:	27.000	0,77
Nieuwe leefgebieden edelhert:		
Drents-Friese Wold	7.300	0,21
Utrechtse Heuvelrug:	23.000	0,66
Vechtdal / Sallandse Heuvelrug:	11.200	0,32
Maasduinen:	5.300	0,15
Zuid-Kennemerland:	3.800	0,11
Totaal mogelijk nieuw leefgebied:	77.600	2,21
Totaal toekomstig leefgebied:	179.600	5,12

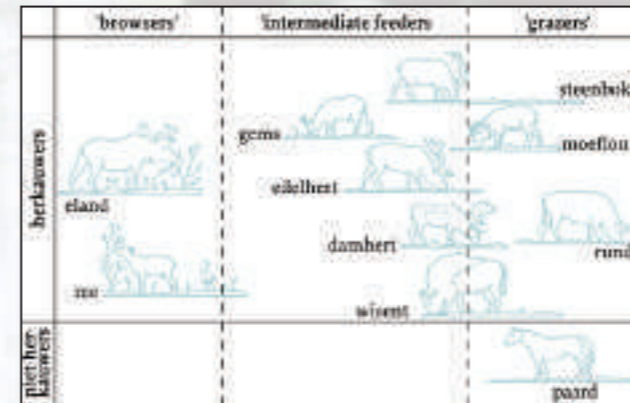
Opmerkingen bij de tabel:

- De totaal-oppervlakte van alle robuuste verbindingen is hier gebruikt; slechts een deel hiervan heeft ambitieniveau 'edelhert'. Het werkelijke getal zal dus kleiner zijn.
- Voor Nederland en de Oostvaardersplassen is het land-oppervlak gegeven, dus exclusief de (grote) wateren.
- Of de gepresenteerde potentiële leefgebieden ooit werkelijke leefgebieden zullen worden is niet met zekerheid te zeggen. Ook hier kan dus, net als bij de robuuste verbindingsoppervlakte, gesproken worden van een 'maximaal' scenario.

We hebben het dus over ruwweg 3% van Nederland als bestaande edelherten-leefgebied en daar komt maximaal nog eens 2% bij. Dus in totaal 5% van Nederland in het meest edelhert-vriendelijke scenario. De 'rest' blijft dus gewoon reeëengebied, alhoewel de eerlijkheid gebiedt te vermelden dat de bebouwde gebieden en infrastructuur niet uit deze getallen gefilterd zijn. Nogmaals: het gaat om een gevoel voor de orde-grootte. En mocht u die 77600 ha zien als 'verlies' aan reeëengebied, dan nog het volgende: Nederland kent de laatste jaren een toename van het areaal aan bossen en natuurgebied. In totaal is voor de realisatie van de EHS, exclusief de genoemde 77.600 ha voor de robuuste verbindingen, circa 250.000 ha 'nieuwe' natuur nodig. We kunnen stellen dat daarmee voor het ree ook de nodige winst te behalen is in uitbreiding en/of kwaliteitsverbetering van het leefgebied.

Hoe verhouden reeën en herten zich tot elkaar?

In het voorgaande lijkt aan tabel 1 de veronderstelling ten grondslag te liggen dat als in een gebied edelherten lopen, het dan ongeschikt is voor reeën. Dit is natuurlijk niet het geval. Beide diersoorten hebben al gedurende de gehele evolutie naast elkaar geleefd en hebben hun eigen 'niche' in de ecosystemen. De robuuste verbindingen zullen dus ook leefgebied voor reeën zijn! Hoffman (figuur 1) illustreert met zijn indeling naar graasstrategieën dat beide dieren specifieke niches in ecosystemen vervullen: reeën zijn browsers, herten zijn intermediate feeders. Ze horen en passen dus naast elkaar in het ecosysteem.

Figuur 1: Indeling naar graasstrategie van de wilde hoefdieren volgens Hoffman, 1973.

Voorgaande betekent niet dat er helemaal geen negatieve beïnvloeding is of kan zijn. De relatie tussen edelherten en reeën wordt wel beïnvloed door dichtheden waarin met name de edelherten voorkomen. Op de Veluwe leven ree en edelhert (circa 2 herten per 100 ha) al sinds jaar en dag prima samen. Wel zien we een ontwikkeling waarin a.g.v. een verschuiving van multifunctionele naar meer natuurlijke terreindoelstellingen in sommige veluwe terreinen de dichtheden aan edel- en damherten oplopen tot lokaal zo'n 6 dieren per 100 ha. Wat het effect hiervan nu of op langere termijn op de reeën is, wordt (helaas) niet onderzocht. Dat reeën bij sterk toenemende dichtheden edelherten uiteindelijk letterlijk het veld ruimen is inmiddels wel bekend vanuit de Oostvaardersplassen (dichtheid aan edelherten circa 1 hert per 1 ha). Dit noemen we met een mooi woord 'competitieve uitsluiting'. Gelukkig is het beheermodel van de Oostvaardersplassen (nog) geen standaard voor de rest van de Nederlandse natuurgebieden.

Ook introductie van edelherten in 'nieuwe' gebieden heeft wel negatieve gevolgen voor reeën. In dit kader kan het in 2002 gepubliceerde proefschrift van Ruben Smit aangehaald worden. Hij onderzocht onder meer het effect van introductie van edelherten in de zuidelijke wildbaan van De Hoge Veluwe op de daar levende reeën. Het effect liet zich beschrijven in termen als: afname reproductie en afname overlevingskansen van kalveren en verdringing naar kwalitatief minder goede terreindelen. Ook op Veluwezoom is een niche-overlap tussen ree en edelhert vastgesteld die in alle seizoenen rond de kritische waarde van 50 a 54% ligt, een waarde die indiceert dat processen als concurrentie tussen soorten gaan optreden (Worm, 1998). Het zou dus te ver voeren om te stellen dat beide

diersoorten in volmaakte harmonie met elkaar samenleven.

Resumé: is het ree het kind van de rekening?

Van het ree is inmiddels genoegzaam bekend hoe sterk het zich uitgebreid heeft over Nederland. Er zijn nog nooit zoveel reeën geweest (> 60.000?) en is daarmee dus allerm minst bedreigd te noemen. De verspreidingskaartjes in de Atlas van de Nederlandse Zoogdieren van 1850, 1930, 1955, 1970 en 1990 geven een duidelijk beeld van hoe succesvol het ree geweest is in het uitbreiden van zijn verspreidingsgebied. Dit in tegenstelling tot de geschiedenis van damhart, edelhert en wild zwijn. Het wild zwijn is een tijdje helemaal weggeweest en het damhart was ook bijna verdwenen (en dat speelde nog niet zo heel lang geleden) vanwege de – gelukkig getackelde – aanduiding als exoot. Maar ook met het edelhert is het 'kantje boord' is geweest. Gelukkig is het edelhert voor Nederland behouden gebleven. Dat bleek echter slechts mogelijk op een klein stukje – en dan zeker niet zijn voorkeursbiotoop – van het oorspronkelijke verspreidingsgebied van het edelhert in Nederland. De Veluwe werd, zoals dat dan met een mooi woord heet, het 'refugium' van het edelhert in Nederland.

Reeën komen inmiddels dicht bij de mens voor, in alle hoeken en gaten. Het is niet de verwachting dat edelherten een dermate aanpassingsniveau zullen bereiken. Ook de mens zal dit niet accepteren. We mogen al heel blij zijn als het edelhert – samen met het ree – een aantal nieuwe gebieden weer mag gaan bewonen en als het veel geluk heeft zorgt voor genetische verversing door uitwisseling tussen populaties via een robuuste verbinding. Dat het ree daar mogelijk in lagere dichtheden

voor gaat komen als gevolg van aanwezigheid van edelherten kan dan ook allerm minst als bedreigend aan te merken zijn. Bovendien zal buiten deze gebieden het edelhert niet gewenst zijn en is en blijft het ruim baan voor het ree.

Mogelijk dat een deel van de onrust bij de vereniging Het Reewild ontstaan is vanuit de wijze waarop over robuuste verbindingen gecommuniceerd is en wordt. E.e.a. is op het Doorwerth-symposium over 'Edelherten; tot hier en niet verder?' ook al geconcludeerd: verbindingen met ambitieniveau 'edelhert' is niet synoniem aan overal en alleen edelherten willen hebben. Geschikt voor edelherten om door te migreren en te verblijven betekent dat de zone voor heel veel meer (kritische) soorten geschikt is, zoals boommarter, das en natuurlijk ook het ree.

De ontwikkeling van de EHS inclusief de robuuste verbindingen leidt tot vele kansen voor zowel hert als ree. Het zou sterk zijn als de Vereniging Het Reewild samen met de Vereniging Tot Behoud van Het Veluws Hert op basis van een gezamenlijke, positief-kritische, visie op de inrichting en het mogelijke beheer van de wilde hoefdieren in de te ontwikkelen robuuste verbindingen en nieuwe leefgebieden naar buiten treden. Daar hebben beide diersoorten baat bij.

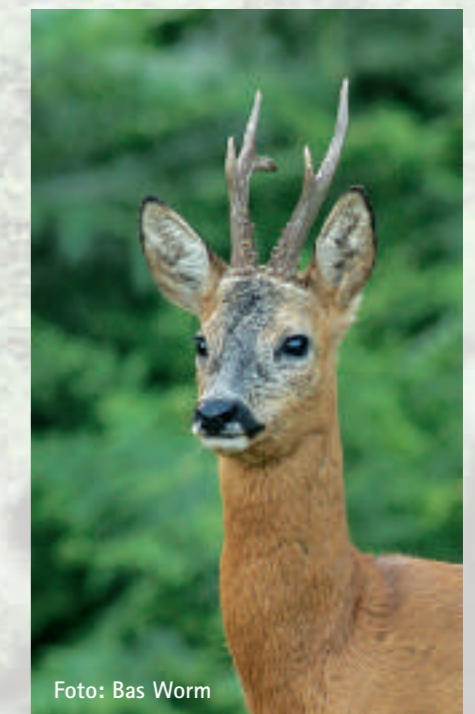

Foto: Bas Worm

Met dank aan Gerrit Jan Spek en Ruben Smit voor hun bijdrage aan dit artikel.

HEMKER H&B BEKKING

DEERHUNTER RAM

Lichtgewicht voor het zware werk.
Veel zakken en afneembare capuchon.
De kwetsbare plekken zijn verstevigd (foto links).
Zowel hoed als pet hebben oorwarmers en signaalfunctie.

JAS 245,- (mt. 46-64) **HOED 45,-** (mt. 56-63)
BROEK 129,- (mt. 46-66) **PET 39,90** (mt. 56-63)

DEERHUNTER SMALLVILLE

Lichte, sterke jas met veel zakken, wildzak en afneembare capuchon.
Broek met beenzak, hoog rugpand en elastische taille (foto rechts).

JAS 189,- (mt. 48-64) **BROEK 109,-** (mt. 46-66)

DEERHUNTER 2000

niet afgebeeld
Sterke broek van katoen/polyester, snel drogend. In de kleuren groen of khaki.

BROEK 79,95 (mt. 46-66)

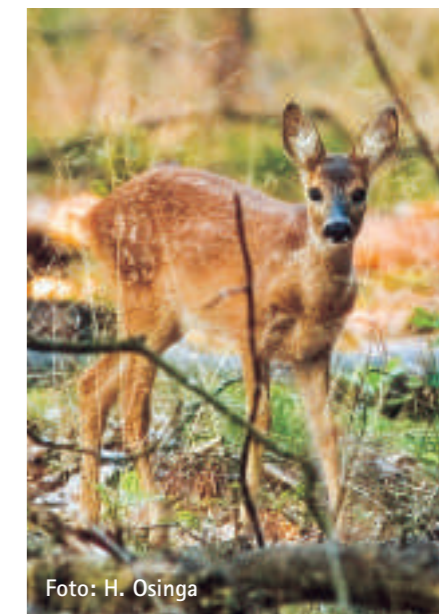
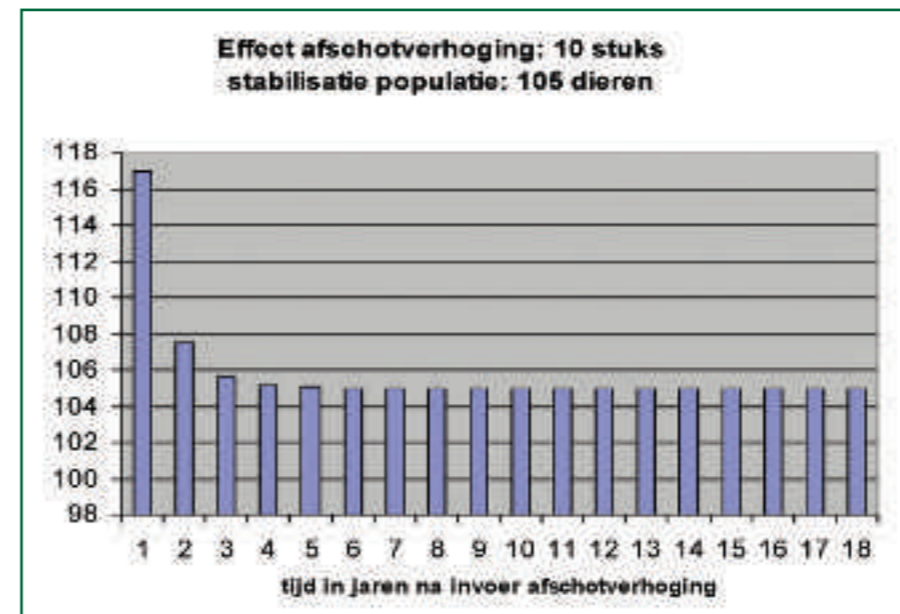

Foto: H. Osinga

De met VORTEX berekende extinctiekans bij dit beheer is 0% en derhalve duurzaam.

De truc is nu om de komende beheerperiode te bezien of de populatiegrootte deze structurele verlaging ook zal laten zien. Dit dient te gebeuren op basis van de Deming-cirkel.

- De Deming-cirkel (ook wel PDCA-cyclus: plan-do-check-act cyclus) bestaat uit een viertal elementen die in volgorde cyclisch worden doorlopen teneinde het beheer in te regelen.

STAP 1 (plan)

planning van het afschot aan de hand van de aanwascurve en beoogde populatiegrootte (in dit geval verhogen naar 38 stuks)

STAP 2 (do)

uitvoeren van het geplande afschot

STAP 3 (check)

Voer de telling uit en bezie of het gestelde doel is behaald (na 5 jaar moet de populatiegrootte op 105 dieren zitten), aangevuld met de standaardanalyses voor beenmergvet en conditie-indices.

STAP 4 (act)

Pas op basis van de resultaten uit stap 3 (de "check" stap) de planning in stap 1 aan. Bij uitblijven van de structurele verlaging van de populatiegrootte en het aandeel valwild het afschot wederom verhogen met 10 stuks en beginnen bij stap 1.

Om ook ruimte te geven aan populatiefluctuaties ten gevolge van externe invloeden wordt geadviseerd om een dergelijke PDCA cyclus in blokken van minimaal 5 jaar te doorlopen en te beschouwen.

Het moge duidelijk zijn dat als de minimumpopulatie een onderschatting blijkt te zijn van de werkelijke populatie, de bestandsreductie niet zal worden gehaald en van lieverlee het

afschot groter zal worden tot wél de gewenste streefstand wordt behaald. Op deze manier van geleidelijke stapjes nemen kom je ook tot een ingeregeld beheer voor het ree, al duurt het wat langer dan bij het baseren van je beheer op basis van de populatiemodellering volgens de normale telling.

Wildfotografie Andy van Ommeren

- Edelwild
- Zwartwild
- Damwild
- Reerwild
- Kleinwild
- Moeflons

Expositie:

Natuurcentrum Veluwe

Groot Ginkelseweg 2, 6718 SL Ede

Businesspark Stein 301, 6181 MC Stein-Elsloo

Tel. 046 - 436 05 34

www.andyvanommeren.nl

Redelijk wild.

Volkswagen. Wie anders?

Trilower Touareg Highline motor 5.6i 485. - Vanaf prijs inclusief BTW en BPM, excl. vervoer/afleveringskosten (klare motor). Brandstofverbruik (l/100 km) op 90 km/h: 21, op 120 km/h: 28, op 130 km/h: 31, op 140 km/h: 34, op 150 km/h: 37. CO₂ uitstoot (g/km): 257-317. *Wolfsgras ook in afvoertijdgevalde voorbehouden. Gebruiksvoorwaarden kan worden bezeten.